

ЁШЛАР МАЪНАВИЯТИНИ ШАКИЛЛАНТИРИШДА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ВА ОИЛА ҲАМКОРЛИГИ.

Мамадалиев Музаффар Умарович

*Анджон давлат чет тиллари институти. Ижтимоий гуманитар фанлари,
педагогика ва психология кафедраси ўқитувчиси. m.u.mamadaliyev@mail.ru
// +998902100402*

Аннотация Мақолада ёшлар маънавиятини шакллантириш масалалари, давлатимиз томонидан таълим-тарбия соҳасида олиб борилаётган ислохатлар, ёшларнинг маънавий ахлоқий тарбияси, ёшлар онгига салбий таъсир этувчи ғоялар, мафкуравий иммунитет, ёшлар тарбиясида маҳалла, оила ва таълим муассасалари ҳамкорлиги, аждодларимиз урф-одатларидан фойдаланиш, ота-она маъсулияти ҳамда бой илмий меросимиз ва ундан ҳар фойдаланиш масалалари ёритиб берилган.

Хусусан, А.Р.Беруний, А.Н.Форобий, Маҳмуд Қашқарий, Кайковус, Садий, А.Темур, А.Жомийнинг, А.Навоий, Юсуф Хос Хожиб, А.Авлоний каби кўплаб олимларимиз фикрлари ва асарлари ёшлар маънавиятини шакллантиришда ахамияти мақолада атрофлича таҳлил этилади.

Калит сўзлар: маънавият, маърифат, оила, маҳалла, тарбия, мерос, тарғибот, кадрят, меҳр.

Маънавият ҳаётимизда янги куч, янги ҳаракатга айланиши керак.

Ш.М.Мирзиёев

Таълимни тарбиядан, тарбияни эса таълимдан ажратиб бўлмади – бу шарқона қараш, шарқона ҳаёт фалсафаси [2.62-б].

Ислохатларнинг муҳим йўналишларидан бири инсоният маънавий руҳини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш юртимизда давлат ва жамиятнинг энг муҳим вазифалардан бири сифатида эътироф этлади. Шу маънода ўсиб келаётган ёш авлодни юксак маънавиятли гўзал ахлоқий сифатлари руҳида тарбия топтириш зарурати юзага келади. Юксак маънавият ва ахлоқ жамият тараққиёти давомида вужудга келиб, таркиб топиб такомиллашиб келадиган меъёр қоидаларидан иборат бўлиб у инсониятни жамиятга бўлган муносабатларини тартибга солади. Бу эса инсонни жамиятга бўлган зарур ахлоққа эга бўлишликни талаб қилади. Шунга мувофиқ бирор бир шахсга юриш туришига қараб ахлоқли ёки ахлоқсиз деб баҳолашга имкон беради. Абдулла Авлонийнинг алоққа берган таърифи ҳам нақадар муҳим эканлигини билдиради. “Ахлоқ инсонларни яхшиликка чақирувчи, ёмонликдан

қайтарувчи бир илмдир. Яхши хулқнинг яхшилигини, ёмон хулқни ёмонлигини далил ва исботлар ила баён қиладургон китобни ахлоқ дейилур” [3.11-б].

Давлатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий тарбия ва бошқа соҳалардаги ислоҳотларининг тақдири, юртимизнинг буюк келажагини барпо этиш фуқароларнинг, айниқса ёш авлоднинг маънавий-ахлоқий тарбияланганлик даражасига, юксак онгилиги, ижтимоий фаоллигига бевосита боғлиқ. Шу боис мамлакатимиз мустақилликининг дастлабки кунларидан бошлаб маънавий-ахлоқий тарбия масалаларига давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида алоҳида эътибор қаратиб келмоқда. Зеро, таълим-тарбияни такомиллаштиришда ҳам давлат бош ислоҳотчидир.

Бугунги кунда таълим-тарбия соҳасида олиб борилаётган ислоҳотлардан асосий мақсад, ижтимоий сиёсий иқлимга ижобий таъсир кўрсатишга, инсон ҳаётда ўз ўрнини топишини тезлаштиришга, жамиятга мустақил фикрловчи эркин шахсни шакиллантиришга, инсондаги мавжуд салоҳиятни тўла рўёбга чиқаришга, онгли, тафаккури озод, замонавий дунёқараш, миллий ва умуминсоний қадриятларга ворис бўлган, кучли фуқаролик жамиятини барпо этадиган комил инсонларни тарбиялашга қаратилгандир.

Ёшлар онгини заҳарлашга қаратилган турли таҳдидлар, маънавий хуружлар авж олган бугунги мураккаб шароитда хушёрлик ва эҳтиёткорлик зарурлигини барчамиз англадик ва ҳис этиб турибмиз. Чунки турли ниқоблар остида ёшлар қалбига чуқурроқ кириб уларнинг маънавиятини заҳарлашга ўринаётган кучлар ҳар биримизни ташвишга солмади. Жумладан биринчи президентимиз И.Каримовнинг “Юксак маънавият енгилмас куч” асарида, “Табиийки, “оммавий маданият” деган ниқоб остида ахлоқий бузуқлик ва зўравонлик, индивидуализм, эгосентризм ғояларини тарқатиш, керак бўлса, ушнинг ҳисобидан бойлик ортириш, бошқа халқларнинг неча минг йиллик анъана ва қадриятлари турмуш тарзининг маънавий негизларига беписандлик, уларни кўпоришга қаратилган хатарли таҳдидлар одамни ташвишга солмай қўймайди”. Ҳозирги вақтда ахлоқсизликни маданият деб билиш ва аксинча, асл маънавий қадриятларни менсимасдан, эскилик сарқити деб қараш билан боғлиқ ҳолатлар бугунги тараққиётга, инсон ҳаёти, оила муқаддаслиги ва ёшлар тарбиясига катта ҳаф солмоқда ва кўпчилик бутун жаҳонда бамисоли боло-қазодек тарқалиб бораётган бундай хуружларга қарши курашиш нақадар муҳим эканини англаб олмоқда” [2.117-б] деб таъкидлаб ўтади.

Шу боисдан ҳам ёшлар ўртасида маърифий тарғибот тадбирлари ташкил этилиб, уларни ёт ғоялар таъсирига тушиб қолишини олдини олиш чораларини кўриш бугунги долзарб вазифадир. Жамият ҳаётида маънавий ахлоқий тарбиявий ишлар ҳамيشа муҳим аҳамият касб этиб келган ва шундай бўлиб қолади. Маърифатпарвар олим Абдулла Авлонийнинг “Тарбия бизлар учун ё ҳаёт-ё мамот, ё нажот-ё ҳалокат, ё саодат-ё фалокат масаласидур”- деб таъкидлаганлиги ҳар доим ўз тасидиғини топмоқда. Мамлакатимизда таълим-тарбия ишини давлат даражасидаги устувор вазифага айлантирилиши ҳам жамиятимизда ёшларни маънавий баркамол, кучли, билим ва юксак таффакурга эга бўлган кадрлар қилиб тарбиялашда қанчалик муҳим иш эканлигининг исботидир.

Ёш авлодни маънавий тарбиясида таълим муассасаларининг оила ва маҳалла ўртасида ўзаро ҳамкорликни янада кучайтириш ва такомиллаштириш зарурлиги ойдинлашмоқда. Ҳар бир оила аъзолари оилада соғлом муҳитни яратиш, фарзандлар учун ота-она ҳар томонлама ибратли бўлиши, фарзандларнинг ота-онага, ватанга муҳаббат туйғусини шакллантириш, фарзандларга чуқур илм бериш, уларни маърифатли ва маънавиятли кишилар қилиб тарбиялаш, иқтисодий ва ижтимоий муҳитни яратиш, мустақил фикрлашга ўргатиш, истиқлол ғоялари ва миллий тафаккурга садоқат руҳида тарбиялаш, ёшларнинг бўш вақтларини мазмунли ташкил қилиш, уларга қўшимча таълим бериш, инсонда мавжуд бўлган истеъдодларини ривожлантириш учун зарур шароитларини яратиш каби масалаларга эътибор қаратиш зарур. Маҳалла фаоллари томонидан тарбия муассасалари билан биргаликда таълим-тарбия жараёнида амалга оширилиши керак бўлган масалаларни муҳокама қилиш, маънан носоғлом оилаларни маҳалла йиғинларида муҳокама қилиш, маҳалла ҳудудидаги ўқув-тарбия муассасаларига иқтисодий ва ижтимоий ёрдам кўрсатиш, ота-оналар орқали ёш авлодга меҳнатсеварлик, миллий ғурур, ватанпарварлик, миллий одоб, байналмилаллик каби хислатларини сингдириш, аждодларимизнинг тарбиявий ўғитларини сингдириб бориш, маҳалла ҳудудидаги ишлаб чиқариш корхоналари ва ташкилотларнинг имкониятларини ўқув-тарбия муассасалари моддий-техник негизини мустаҳкамлаш, ўқув-тарбия муассасалари билан биргаликда турли кўрик-танловлар, спорт мусобақалари, анжуманлар, байрам ва беллашувлар ташкил қилиш, турли йўналишларда иқтидори бўлган ёшларни ижтимоий ва моддий жиҳатдан қўллаб-қуватлаш, турли тўғарак ва клублар фаолиятини ташкил қилиш, маҳаллаларда олиб борилаётган барча

тарбиявий, маънавий, маърифий, маданий-оммавий ва спорт тардбирлардан ҳамкорликларни янада кучайтириш зарур.

Юқорида кўрсатилганидек, маҳалла ва оила азалий удумлар, урф-одатлар ва анъаналарга таянган ҳолда улкан маънавий тарбия вазифасини бажаради. Кексаларнинг панд-насихати, катталарнинг шахсий ибрати, жамоанинг ҳамжиҳатлиги орқали одамлар онгига эзгулик ғоялари сингдирилиб борилади. Ёшларимизни маънавий етук бўлиб етишишида таълим муассасалари билан биргалқда оила ва маҳалла бирдай масъул. Бунинг учун биринчи навбатда ота-она, маҳалла ҳар жабҳада ёшларга ибрат, ўрнатки бўлиши лозим. Ёшларни маънавий тарбиялашда оила ва маҳалла ўзаро ҳамкорликда фаолият кўрсатса, бу икки тарбия маскани тарбия ишида катта самарадорликка эришиши мумкин.

Бугунги кунда Республикамиз маҳаллаларида маданий ва маърифий ишларни кенг йўлга қўйиш бўйича, тарбиявий аҳамиятга эга бўлган ишларни амалга оширишга катта эътибор берилмоқда.бугун маънавият бошқа соҳалардан ўн қадам олдинда юриши керак, маънавият янги кучга, янги ҳаракатга айланиши шарт! [1]

Маҳалланинг бугунги кундаги энг муҳим вазифаларидан бири маҳалладаги оилаларни мустаҳкамлаш, ёшлар тарбиясини ҳамкорлик асосида назорат қилиб боришдир. Ёшлар тарбиясида бирон бир ижобий самарага эришиш учун, аввало ҳамкорликни йўлга қўйиш лозим. Таълим муассасалари билан ҳамкорлик ёшлар маънавий ахлоқий тарбиялашда халқимизнинг бой миллий, маданий, тарихий анъаналарига, урф-одатларига ҳамда умумбашарий қадриятларига асосланиб талаба-ёшларни шахсини тарбиялаш, камол топтириш, маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича йиғилишлар, устоз ва мураббийлар, ота-оналар, маҳалла фаоллари, маҳалла ёшлари иштирокида маҳалладаги маънавий тарбия борасидаги ислохотларни янада чуқурлаштириш ва самарадорлигини ошириш ёшларни маънавияти янада шакллантириши барчамизга аён.

Ҳозирги кунда ёшларнинг маънавий эҳтиёжини қондиришда анъана ва янги дастурлар ишлаб чиқишни тақозо этади. Чунки, маҳаллада, оилада олиб бориладиган урф-одат, турли хил маросимлар ўз моҳиятига кўра, маънавий маданият ва турмуш тарзининг муҳим элементлари сифатида ҳар бир шахсни ижтимоий муҳит билан боғловчи восита ҳисобланади. Энг муҳими, янги урф-одатлар, айниқса ёшларнинг ўзаро муносабатларига ижобий таъсир кўрсатибгина қолмай, дунёни аслидек тушуниш ва идрок этишга, умуман, инсон маънавий қиёфасини мукаммалашувига олиб келади. Миллий

анъаналаримиз, урф-одатларимиз халқимиз ҳаётининг мазмунига, кундалик турмуш тарзига сингиб кетганлиги инсоннинг ахлоқий руҳда тарбиялашнинг муҳим воситаси бўлиб қолган. Шу маънода ёшларни маънавий-ахлоқий эстетик қарашлари, хулқ атвори ва ҳатти-харакатларини баҳолашда, уларни бурч, виждон, ор-номус, ғурур, ватанпарварлик, инсонпарварлик каби тушунчаларга бўлган муносабатларини ҳисобга олиш зарур.

Ҳозирги даврда маҳалладаги оилаларнинг камол топиши кўп жиҳатдан янги ижтимоий шароитга қай даражада мос келишига, уларнинг қанчалик яхши ташкил этилганлигига ва кишиларнинг маданий маиший эҳтиёжлари қай даражада қондирилаётганлигига боғлиқдир. Оиладаги маҳаллалардаги моддий ва маънавий эҳтиёжлар кишиларнинг ўзаро муносабатларини мустаҳкамлайди, шахснинг маданий савиясини кўтаради. Ички маданиятнинг таркибий қисми ҳисобланган миллий кадриятлар, яъни анъана, урф-одатлар инсон ҳаётининг асл моҳиятини ташкил этади. Зеро анъана ва урф-одатларнинг ёшлар руҳиятига рағбатлантирувчи таъсир кучини ота-оналар, маҳалла доимо назарда тутмоқлари керак. Айниқса, оилавий маиший ва ижтимоий турмуш урф-одатлари, ижтимоий вазифаларини аниқ тарихий восита нуқтаи назаридан маҳлиё қилиш, уларга мустақиллик шароити, миллийлик ва исломийлик нуқтаи назаридан ёндошиш, биринчидан ёшларни маънавий жиҳатлари тарбиялаш; иккинчидан оилани негизини мустаҳкамлайди; учинчидан, умуминсоний ва миллий кадриятларга бўлган муносабат мутлақ ижобий томонга ўзгаради. Бу эса, ўз навбатида, оила аъзоларнинг маънавий эҳтиёжларини қондиришга олиб келади.

Ота-боболаримиздан мерос қолган чиройли ва рамзий маънога эга бўлган урф-одатларни билиш, бевосита уларда иштирок этиш ва айнан ана шу урф-одатларнинг ўтказиш тартибини, қонун-қоидаларини билиш ёшларни маънавий шакилланишида муҳим тарбиявий аҳамият касб этади. Маҳаллаларда ёшларни тарбиялашда ота-боболаримиз услубини қўллаш, тарихий маросимимизга ва миллий тарбиямизга асосланишимиз лозим. Таълим тарбия соҳасидаги энг муҳими умуминсоний ва миллий маданий кадриятлар устиворлигидир. Бу эса ёшларга бош тарихий, миллий маданий мерос, минг йиллар давомида шаклланган миллий тарбиямиз анаъаналари асосида тарбия беришдир. Зеро Қомусий олим Абу Райҳон берунийнинг “муруват ва футуват энг яхши фазилат” [4.32-б] деб таъкиддагани бежиз эмас. Абу Наср Форобий эса “Инсонни бахт-саодатига элтувчи жамоа етук жамоа бўла олиши мумкин. Комил инсонни яратиш, уни бахт-саодатга элтиш, ҳар

қандай давлат, жамос бошлиғининг вазифаси бўлиши даркор” [5.25-б] деган сўзлари ҳар қандай инсонга юксак маъсулиятни юклайди.

Юксак маънавиятли комил инсонларни тарбиялашда оилавий муҳит ва таълим муассасаларида соғлом маънавий муҳитни қарор топдириш муҳим аҳамиятга эга. Инсон ўз ҳаёти давомида ўзидаги ахлоқий маънавий соҳага камолотга қанчалик интилса, шунчалик ўз ҳато камчиликларини англаб боради. Бой маънавий меросимиз, қадимги битиклар, ёзма манбалар, пандномалар ҳамда ўғитлардаги маънавий ахлоқий масалаларимиз бизни жамиятга бўлган муносабатимизни негизини ташкил қилади. Бу эса ўз навбатида ёшларда жамиятга бўлган хурматни юксалтириш, мустақиллигимизни янада мустаҳкамлаш, ахлоқий маданиятга эга бўлиш ўз-ўзини англаш каби хислатларни ривожлантиришга олиб келади. Ёшлар ўртасидаги дўстлик, ҳамжихатлилик, ҳамкорлик, бир-бирини қўллаб-қуватлаш каби фазилатлар халқимиз давлатимиз тараққиётининг асосий негизларидан биридир.

Ёшлар маънавиятини шакллантириш уларни комил инсон қилиб тарбиялашдаги омиллар сарасига қуйидаги келтирилган аждодларимиз фикрлари ва асарларидан фойдаланишимиз нақадар мақсадли ишдир.

Юсуф Хос Хожиб: Ота-она ўғил ва қиз тарбиясидаги ижобий маъсулиятни муҳим рол ўйнайди. Улар танлаган тўғри йўл фарзандларнинг камолоти учун ниҳоятда муҳимдир деб таъкидласа, Маҳмуд Қашқарий халқларнинг урф-одатлари, анъаналари, қадриятларини ўша давр кишиларининг ўзига хос руҳий маънавий оламини баён этиб, инсоннинг руҳий олами, маънавият илм-фан, маърифат ва маданият билан боғлиқлигини таъкидлайди. Булардан ташқари Кайковуснинг “Қобуснома”, Садийнинг “Гулистон”, А.Темурнинг “Темур тузуклар”, А.Жомийнинг “Баҳористон”, А.Навоийнинг “Махбуб ул-қулуб” каби кўплаб олимларимиз асарларини айтиб ўтишимиз мумкин.

Мана шундай буюк меросларимиздан фойдаланган ҳолда ёшлар онгида юксак малака ва кўникамаларни таркиб топдириш вазифаси аввало, оилага ва маҳалла жамоаси шунингдек таълим муассасаларига юклатилиши ёшлар маънавияти, тарбиясини тўғри йўналтирилган ечимидир. Маълумки, бугунги кунда ёшлар тарбиясида оила ва таълим муассасалари ҳамкорлиги ўрни тобора ортмоқда. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонунида оиланинг жамият, давлат олдида маъсулиятини англаб етадиган комил инсонлар тарбиялашдаги ўрнига алоҳида эътибор қаратилган. Тарбия ўта мураккаб ва серқирра жараён бўлиб, ёшлар тарбияси, уларнинг ижтимоий ҳаёт жараёнидаги ўрни бугунги кунда сезиларли даражада ортиб бормоқда. Оилада сингдириб бориладиган одоб-ахлоқ қоидалари ижтимоий фойдали меҳнат,

таълим олиш, бўш вақтларида турли хил тўғарақларга қатнашиш ёшларнинг келгуси ҳаётларида ижтимоий ҳуқуқий муносабатларнинг фаол субъектларига айланишлари муҳим аҳамиятга эга. Ёшларда маънавий шакиллантириш эса энг муҳим ва мураккаб вазифалардан биридир.

Оилада ота-она ўз фарзандларига ўзларининг касб-корига садоқат, яшаб турган заминига меҳр-муҳаббат, хулқ-атвори, бир-бирига бўлган ўзаро ҳурмати, жамият ва давлат олдидаги бурчларини қанчалик адо этишлари билан фарзандларига ибрат мактаби бўлишлигини унутмаслик лозим. Оилада ёшларни маънавий шакллантиришда баркамол шахс сифатида вояга етказишда ота-она ҳар томонлама билимдон, устоз, маънавий, сиёсий ва ҳуқуқий билимларга эга бўлиши лозим. Чунки, оилада бола маънавий оламини яратади, яхшилик ва ёмонлик ҳақидаги энг содда тушунчаларни шакллантиради, атрофида содир бўладиган воқеа-ҳодисаларга ижобий ёки салбий фикрларини билдира бошлайди. Айни пайтда ота-она ўзининг билимдонлиги билан тўғри ва аниқ йўл кўрсатиши, ижобий фикрлашни тўғри йўлга қўйиш, яхши ёмонга ижобий ёки салбий муносабат билдиришларини фақат ва фақат тарбия орқали амалга оширадilar.

Ўзаро ҳамкорликка асосланган тарбия аниқ ишлаб чиқилган йиллик ва истиқболли режага асосланган, ўзаро ҳамкорлик ришатали янада мустаҳкам ва мақсадли бўлади. Ёш авлод аввало оила ва маҳаллада камол топар экан, бугун ана шу маҳалланинг орасида етишиб чиққан машҳур кишилар, устоз-мураббийлар, ҳарбийлар, халқ қаҳрамони унвонларига сазовор бўлган ҳурматли кишилар, машҳур спортчиларнинг ибратли ҳаёт йўлларини ўзларига намуна қилиб олишлари керак.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, дунёнинг бирор бир давлатида маҳалла институтига бўлган эътибор бизнинг мамлакатимиздагидек эмас. Шунга кўра, тарбияда ўзаро ҳамкорлик ва унга хос тажрибаларни ўрганиш ҳамда оммалаштириш бугунги куннинг долзарб вазифаси ҳисобланади.

Ўзбекистон мустақиллиги, юртимиз равнақи ёшларни ўқиш изланиш ва меҳнатдан қочмайдиган, ҳар қандай қийинчиликлардан ҳайикмайдиган, салбий иллатлардан нафрат билан қараш руҳида тарбиялашни талаб қилади. Шунга кўра бугунги Ўзбекистон заминида яшаётган ҳар бир ёш шу ўлканинг ҳақиқий эгаси бўлиб етишиши унинг гуллаб-яшнаши ҳақида қайғуриш, эришган ютуқларни янада мустаҳкамлаб бориши лозим деб ҳисоблайман.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Республика Маънавият ва

маърифат кенгашининг кенгайтирилган мажлисидаги нутқи. 2023 йил 22-декабр Тошкент

2. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Т.: Маънавият, 2008 й
3. А.Авлоний. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. Т.: Ўқитувчи 1992 й
4. Абу Райхон Беруний. Т.: Абдулла қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1993 й
5. Абу Наср Форобий. Фозила одамлар шаҳри. Т.: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси, 1993 й
6. Mamadaliev, M. (2023). PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE AS A FACTOR LEADING MAN TO TRUTH AND GOODNESS. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 3, Выпуск 11, сс. 156–159). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10113191>
7. Umarovich M. M. THE IMPORTANCE OF COOPERATION BETWEEN EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND FAMILIES ON THE BASIS OF THE SCIENTIFIC HERITAGE OF OUR ANCESTORS IN THE FORMATION OF YOUTH SPIRITUALITY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 4. – С. 157-163.
8. Mamadaliev Muzaffar Umarovich. (2022). IN FORMING THE SPIRIT OF YOUTH PHILOSOPHICAL WORLDWIDE AND THE SCIENTIFIC SIGNIFICANCE OF OUR NATIONAL SPIRITUAL HERITAGE. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(4), 338–342. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/SKJ6E>
9. Mamadaliev, M. (2023). PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE AS A FACTOR LEADING MAN TO TRUTH AND GOODNESS. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 3, Выпуск 11, сс. 156–159). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10113191>
10. Artikov, T. A., & Mamadaliyev, M. U. (2023). ABU RAYKHAN BERUNI'S VIEWS ON EDUCATION. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 3, Выпуск 11, сс. 481–484). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10220673>
11. Umarovich, Mamadaliev. (2020). PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE IS THE METHODOLOGICAL REGULATOR FOR THE DEVELOPMENT OF ALL DISCIPLINES. EPRA International Journal of Research & Development (IJRD). 197-198. 10.36713/epra4105. The article depicts the nature of philosophic knowledge, their difference from the knowledge received from other subjects and its role in the process of formation of spiritually developed person. KEY WORDS: Philosophical knowledge, natural knowledge, mysteries of the world, living

education, intellectual eagerness, thinking absolutely, logical thinking, daily (ordinary) education (knowledge).

12. M.U.Mamadaliyev. (2024). Сотрудничество образовательных учреждений и семьи в формировании духовности молодежи. *Международный журнал формального образования*, 3(2), 28-33. Извлечено из <http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/2054>

13. Tokhtasunova, G. A. (2023). CHILDHOOD AS A SOCIAL PHENOMENON. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 3, Выпуск 11, сс. 485–488). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10220726>

14. Tokhtasunova, G. A. (2023). CHILDHOOD AS A SOCIO-PHILSOPHICAL PROBLEM. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 3, Выпуск 11, сс. 271–277). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10148006>

15. Tokhtasunova, G. (2023). SOCIALIZATION OF CHILDREN IN MODERN SOCIETY. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 3, Выпуск 12, сс. 81–84). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10351537>

16. Ishanova, M. (2023). ISSUES OF HARMONIZATION OF NATIONAL AND PUBLIC VALUES IN THE PROCESS OF STUDENT EDUCATION. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 3, Выпуск 11, сс. 267–270). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10147982>